

WITTGENSTEIN İLE KONUŞMALAR

(1949-1951)

OETS KOLK BOUWSMA

VakıfBank Kültür Yayınları: 0141
Felsefe: 018

WITTGENSTEIN İLE KONUŞMALAR
(1949-1951)
OETS KOLK BOUWSMA

Özgün adı
Wittgenstein Conversations
1949-1951

Türkçesi
Muhammed Emin Güzel

Proje Editörü
M. Halit Çelikyön

Kapak Görseli ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Halid Metin Yolcu

Son Okuma
M. Halit Çelikyön

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022
© J. L. Craft and Ronald E. Hustwit, 1986

ISBN 978-625-7447-54-6

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Nisan 2022

WITTGENSTEIN
İLE
KONUŞMALAR
(1949-1951)

OETS KOLK BOUWSMA

TÜRKÇESİ
MUHAMMED EMİN GÜZEL

OETS KOLK BOUWSMA (1898-1978)

Calvin Koleji ve Michigan

Üniversitesinde eğitim aldı. Başlarda idealizmi, özellikle Hegel'in felsefesini savunurken, sonraları idealizmi çürütmeye çalışan G. E. Moore'un düşüncelerine yakınlık duydu.

Wittgenstein ile tanıştı ve felsefesinden etkilendi. Kırk yıl çalıştığı Nebraska Üniversitesinde 1965'e dek ders verdi. Felsefi denemelerini *Philosophical Essays* başlığıyla kitaplaştırdı. Ölümünden sonra, yazılarından derlenen *Toward a New Sensibility* ve *Without Proof or Evidence* kitapları yayınlandı.

İÇİNDEKİLER

Çevirmenin Önsözü	7
Önsöz	13
Yayına Hazırlayanların Takdimi	15
Wittgenstein'in Hayatının Bir Kronolojisi	37

WITTGENSTEIN İLE KONUŞMALAR

(1949-1951)

Cornell, 1949	43
Smith College, 1949	85
Oxford, 1950-1951	93

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

“Onlara söyle, harika bir hayatım oldu (Tell them, I’ve had a wonderful life.)” Wittgenstein ölümünden hemen önce kendisini son kez görebilmek ümidiyle yola çıkmış arkadaşlarına nakledilmek üzere aynı zamanda refakatçisi olan ev sahibesine böyle söylemişti. Dostu ve öğrencisi Norman Malcolm, *Ludwig Wittgenstein: Bir Hatırat* isimli kitabının son satırlarında bunun anlaşılması güç, izaha muhtaç bir söz olduğunu yazar. Ona göre Wittgenstein derin karamsarlığı, entelektüel ve ahlaki ızdırapları ve medeni münasebetlerinde sevilmeye dirençli haşinliğiyle düpedüz mutsuz bir kişilikti. Bu, onu tanıyan herkesçe bilinen bir gerçektir. O halde niçin “harika bir hayat” yaşadığını söylemişti? Malcolm, kitabının sonraki baskılarına ilave ettiği bir açıklayıcı notta bu bilmeceye bir çözüm teklif eder. Malcolm’a göre her şeyden önce Wittgenstein’in ona hayranlık duymakla kalmayan, aynı zamanda onu seven ve onun da samimi bir alaka ile sevdiği dostları olmuştu. Bu dostlukların hayatını zenginleştirdiğinden şüphe edilemezdi. Ayrıca Wittgenstein felsefi faaliyetten derin, doyurucu bir haz almış olmalıydı. Yazdıklarından memnun olmadığını sıkça ifade etmiş olsa da felsefenin asırlarca içinde debelendiği meselelerin taze bir bakışla ele alınabileceği, sahte problemlerin nihayet tedavi edilebileceği yeni bir zemin getirmiş, felsefenin bezgin ruhuna bir heyecan aşılamaştı. Bu yaratıcı çalışmaların onun için bir tatmin kaynağı olmadığını düşünmek imkânsızdı. 1943’te Malcolm’a yazdığı bir mektupta kendisine

hakiki bir tatmin veren yegâne faaliyetin felsefe olduğunu, başka hiçbir şeyin kendisini heyecanlandırmadığını yazan o değil miydi? Malcolm'ın kitabında değinmediği benzer bir ifadeye Wittgenstein'in 1912'de Bertrand Russell'a yazdığı bir mektupta rastlıyoruz: “Dünyada hiçbir şey felsefenin hakiki meselelerinden daha harika olamaz (There is nothing more wonderful in the world than the *true* problems of philosophy).”

Malcolm'un gayet makul bu yorumuyla Wittgenstein'in, o kederli filozofun “harika hayat”ı bir izaha, bir temele kavuşmuş görünüyor: Dostluklar ve felsefe. Bouwsma'nın tuttuğu günlük müzakere notlarına dayanan elinizdeki bu hatırat işte bu ızdıraplı hayatın “harika” anlarını resmediyor. Wittgenstein'in dostlarıyla felsefe yaptığı anları.

Wittgenstein hakkındaki hatırat külliyatına yeterince vâkıf olanlar bu anlatımların onun felsefi mirasının bir parçası addedilmesi gerektiğini takdir edecektir. Bunlar, hayattayken sadece bir kitap yayınlayan ve “Benim yayınlarım, derslerimdir” diyen bir filozofun gayriresmî, dağınık ders notlarıdır âdetâ. Bu malzemeler bu yönüyle bizzat Wittgenstein tarafından ya da derslerinde öğrencilerince tutulmuş ve ölümünden sonra edebî varislerince yayına hazırlanmış notlarla aynı felsefi dokuya aittir. Alman öğretmen-filozoflar geleneğindeki uygulamanın aksine Wittgenstein derslerinde de önceden hazırlanmış notları kullanmaz, irticalen ve uzun sessizlik fasıllarıyla konuşur, sık sık tıkanır, bazen bir neticeye varamadan suçluluk hissiyle dersi tamamlardı. Bu hatırat, derslerdeki manzaranın bir benzerini dar bir öğrenci-arkadaş çevresinde yürütülen müzakereler ekseninde gündelik hayatın mutat akışı içinde canlandırır.

Wittgenstein ile diyaloglarla örülü bu canlı tasvirler, onun düşüncesini tetikleyen kişisel saikleri açığa çıkarmakla kalmaz, geride bıraktığı çetin ve dağınık notlarla teşekkül eden metinle-

rinin meramını, istikametini ve hakiki rengini içerden bir ışıkla aydınlatır; öyle ki bunlar, tafsilatlı izahlardan imtina eden ve beraklık endişesinden azade metnin doğru anlaşılması bakımından, kimi zaman metnin kendisinden daha faydalıdır. Wittgenstein'in mukaddimesiz, herhangi bir gerekçelendirme ve açıklamaya te-nezzül etmeyen –Wittgenstein'a göre, bir fikrin izah edilmesi, onun güzelliğine gölge düşürür– soyut felsefi fragmanlarının büyük bir bölümünün, anlaşılması bir yana, tam olarak neye, hangi meselelere dair olduğu dahi, ancak Wittgenstein'in varoluş endişelerinin, zihnî tutumlarının ve felsefi gayesinin kesiştiği bağlamın tespit edilmesiyle fark edilebilir. En teorik Wittgenstein incelemelerinde dahi onun gündelik ilişkilerinde açığa çıkan kişilik ve zihniyetine göndermeler bulmak şaşırtmaz okuru. Onun metinlerinin şaşırtıcı ölçüde anlaşılmasız bulunması, bu metinlerdeki dağınık atıfların, parçalı aforizmaların, tuhaf örneklerin, benzetmelerin, cevapsız bırakılmış soruların ve tamamlanmamış cümlelerin neye dair olabileceğine ışık tutabilecek bir bağlamın eksikliğinden kaynaklanıyor. Wittgenstein'in *Tractatus*'u mantıkçı pozitivizme mutabık bir *tutumla* yazdığı şeklindeki yaygın yanlışlığı “biyografi”sinin felsefesine dahil edilmesi gerektiğini, daha doğru bir deyişle felsefesinin “biyografi”sinin ışığında okunması gerektiğini gösteren ilginç bir örnektir. Yazdıklarının söylediklerinden yahut dile getirmediği ancak dünya ile ilişkisinde tezahür eden tutumlardan bağımsız değerlendirilemeyecek olmasının, mektuplarının veya arkadaşıyla elma püresi yerken bir filozof hakkında dedikodu yaptığı sırada sarf ettiği bir cümlenin, ehemmiyeti bakımından bizzat kaleme aldığı cümlelerden ayırt edilememesinin sebebi budur. Bir Wittgenstein yorumcusunun kaydettiği gibi, düşüncesi, zihnini çevreleyen felsefi dünya ile giriştiği daimi bir diyalog içinde şekillendiğinden, onun felsefi icrası sadece bu özel, kişisel anlarda tam anlamıyla ışığa çıkar.

Bir kır gezintisinde yahut bir sofrta sohbetinde geleneksel felsefe yapma tarzına, akademiye, Mormonlara, modern tekniğe, kadınlara, yoldan geerirken gördüğü Amerikalı askerlere yahut Freud'a ilişkin sarf ettiği birkaç kelime, bir gönderme yahut řu ya da bu vesileyle açığa çıkan bir tutum, onun erevesi ve istikameti kesti-rilemeyen en soyut dil ve mantık soruşturmalarının arka planına ve niyetine ışık tutması bakımından vazgeçilmez bir kıymet taşır ve felsefi külliyatına bir zeyil sayılmalıdır. Müstakil felsefi deği-nilerinin gizli atıflarını, diğer cümlelerle ilişkisini kavramanın ve zihninin geçmiş serüvenlerinin bilindiğini varsayarak –Wittgenstein yazarken sadece tanışlarına, felsefi gündemine aşına olan-lara hitap eder– ylece bıraktığı boşluklarla baş edebilmenin en iyi yolu, öğrencileri ve yakın arkadaşları tarafından aktarılan ve Wittgenstein'in gölge metinleri olarak nitelendirilebilecek anla-tımlara başvurmaktır. Bouwsma'nın notlarının son sayfalarında aktarılan bir anektoda göre Wittgsentein, bir yayıncının, henüz yayınlanmamış yazıları ile ilgili bir teklifine şöyle karşılık verir: *“Ama bak, bir cümle yazıyorum, sonra tam tersi olan başka bir cümle daha. Hangisi kalsın?”* Bu yarı şaka yarı ciddi soruya bir cevap temin etmek, başka bir deyişle Wittgenstein'in bu cümlelerin hangisini diğerine hangi sebeplerle tercih etmiş olabileceğine, hangisinin alaycı bir değini, hangisinin sadece bir düşünme denemesi olduğu hakkında bir kanaate varmak, kısacası düşüncelerinin anlaşılır bir şemasını edinmek için gerekli ipucunu daha çok öğrencileri ve arkadaşları tarafından aktarılan kişisel gözlemlerle çizilen tutarlı bir Wittgenstein portresi sağlar.

Bouwsma'nın elinizdeki notlarında, müzakere konularının hemen hiçbiri bir düzen takip edilerek kesin bir neticeye kavuşturulmaz. Ancak bu mütevazı notlar, Wittgenstein'in düşünme üslubu, bir meseleyi ele alma tarzı, değer biçime kıstasları ve felsefe yapmakla esas itibariyle hangi gayeye yöneldiği hakkında

daha duru bir görüş edinmek için müracaat edilebilecek zengin kaynaklardan birini teşkil eder. Bu notlar, ayrıca, tezgahı başında zanaatini icra eden mahir bir zanaatkârın hamlelerini temaşa etmenin zevkini tattırır okura. Yukarıda belirtildiği gibi, Wittgenstein'in Cambridge'de verdiği dersler, önceden tamamlanmış bir eserin işlenmesi şeklinde cereyan etmezdi; o, bir meseleyi hemen o sırada, öğrencilerin önünde düşünür, ileri geri yürür, kafa yorar ve sonra bazen eli boş dönerdi. Bouwsma bu notlarda, iş başında bir filozofun icrasını canlı bir tasvirle takdim ediyor.

Editörler haklı olarak, Wittgenstein'in öğrencisi Yorick Smythies'in de takdirini kazanan ve Wittgenstein-Bouwsma karakteri olarak nitelendirdikleri üslubu korumak için hangi ifadenin kime ait olduğunu açık seçik belirtmek üzere –tırnak işaretleri vs. yoluyla– metne pek az müdahale ettiklerini belirtiyorlar. Bu kitabı okuma serüveninin ve üslubun bir parçası olduğu düşüncesiyle Wittgenstein'a mı Bouwsma'ya mı ait olduğu konusunda okuru şüpheye düşürebilecek ifadelerin kime ait olduğunu gösterecek bir müdahaleden sakındım. Okuyucu, tereddüde yer bırakmayacak bir açıklıkla Bouwsma'ya ait olduğunu tespit edemediği ifadeleri Wittgenstein'a atfederek okumalıdır. Konuşanın Bouwsma olduğundan kesinlikle emin olunamadığında, konuşmalarda aslan payını Wittgenstein'ın aldığı unutulmamalı.

Muhammed Emin Güzel